

ОНІМІЧНА СПЕЦИФІКА ТВОРІВ ДЛЯ ДІТЕЙ РОАЛДА ДАЛА

Науковий вісник Ужгородського університету. Серія: Філологія

Випуск 1 (45)

УДК 811.111'313,2:821.111-93

DOI: 10.24144/2663-6840/2021.1(45).363-368

Петренко О. Онімична специфіка творів для дітей Роалда Дала; кількість бібліографічних джерел – 9; мова українська.

Анотація. Завдяки власним назвам читач сприймає художній текст через низку асоціацій, які впливають на загальне розуміння твору. Саме тому літературна ономастика є одним із актуальних напрямів ономастичної науки, а також важливою ланкою теорії тексту, риторики, лінгвостилістики.

Сучасні ономастичні і лінгвостилістичні розвідки спираються на ґрунтовні засади. Сьогодні поглиблюється загальна теорія оніма, розширюється амплітуда ономастичних досліджень, з'ясовується специфіка перекладу антропонімів, активно розробляється літературна антропонімія. Проте, незважаючи на помітні успіхи, в сучасній ономастиці й досі існують проблемні аспекти, які вимагають подальшого вивчення. Так, ономастикон різних літератур та літературних жанрів досліджено нерівномірно, фрагментарно. Це насамперед стосується дитячої літератури, яка досі не була достатньо проаналізована в цілому й у творчості окремих авторів, зокрема видатного англійського письменника Роалда Дала (1916–1990), який уже став класиком англійської літератури. Загально визнано, що Р. Дал є найкращим англійським дитячим письменником ХХ століття, але ні характерні мовні особливості його творів, ні його художній ономастикон не були об'єктом спеціального вивчення, не досліджено й індивідуально-авторську специфіку створення онімії та її стилістичну роль, не з'ясовано склад, семантику і структуру онімічних компонентів творів письменника, що й визначає актуальність обраної теми.

У статті розглядається онімний простір дитячих творів Р. Дала, який є функціонально навантаженим та багатосаровим. Завдяки спеціальному контексту та грі на онімах відзначається ономастична неповторність індивідуально-авторського стилю письменника. Досліджується поетонімія творів Роалда Дала, ономастичне навантаження та їх специфіка. З'ясовується зв'язок, характер стосунків зібраних онімів з їх денотатами, розглядається структура та етимологічний статус онімів, виділяються ономастичні оказіоналізми, створені письменником, опрацьовуються апелятиви, виявляються інтертекстуальні зв'язки онімів у межах творів Р. Дала, узагальнюється функціонування та функціональний розподіл власних назв у межах цілого художнього твору та його поетонімосфери та виявляються зв'язки оніма з текстом. У поетонімосфері творів автор звертається до різних ономастичних розрядів, а саме до антропонімів, зоонімів, використовуючи трансформації. Оніми в дитячих творах Роалда Дала – це не тільки назви, а й пояснення, й ілюстрації. За допомогою власної назви дитина ліпше і легше сприймає твір, психологічно засвоює світ.

Ключові слова: онімія, ідіостиль, онімний простір, антропоніми, зооніми, оказіоналізми, Роалд Дал.

Постановка проблеми. Літературна ономастика – досить молодий розділ порівняно молодій науці ономастики, яка входить до родини мовознавчих наук. Як свідчать ономастичні дослідження, у художньому тексті власні назви займають лише близько 3% його обсягу [Карпенко 1986, с. 23]. Однак ці 3% виявляються дуже вагомими і значущими. Функціонально це один з найважливіших компонентів літературного твору. Нині це стає все більш очевидним для фахівців – і мовознавців, і літературознавців. Це зростання відбувається і в кількісному (з року в рік кількість публікацій з літературної ономастики зростає), і в якісному планах (замість поверхово-описових характеристик з'являються глибокі дослідження, що розкривають причини, розв'язують теоретичні питання, пропонують нові підходи й аспекти). Цілі жанри та літературні напрями чекають на своїх дослідників онімії. У цьому плані загалом недостатньо вивчена дитяча література. Дослідження онімії художніх творів, написаних Роалдом Далом для дітей, дозволяє з'ясувати онімічні особливості як узагалі дитячої літератури, так і ідіостилу Р. Дала. Загальні та індивідуальні онімічні закономірності виявляються тією мірою, якою вони засвідчені (і віднайдені) в Далових текстах. Адже при аналізі творчості саме Дала не можна виявити таких прикмет дитячого твору, яких у Дала немає. Інак-

ше кажучи, загальні закономірності дитячої онімії проявляються у формах, притаманних творам Р. Дала, а його індивідуальні закономірності виринають з-поміж цих загальних закономірностей. Тим не менш спроба розмежування загального та індивідуального в онімії дитячих творів Р. Дала видається можливою і доцільною.

Аналіз досліджень. За час становлення й розвитку протягом ХХ ст., особливо другої його половини, літературна ономастика довела свою потрібність і вагомість, обґрунтувала своє право бути окремою галуззю ономастики, що поступово переростає в окрему ономастичну науку. З середини ХХ ст. розвиток літературної ономастики безперервно йде по висхідній у цілому світі, а останні роки спостерігається просто літературно-ономастичний бум, що видно з програм Міжнародних ономастичних конгресів, засвідчено зростанням кількості та якості публікацій, розвитком теоретичної думки та появою численних наукових праць і монографій на цю тему. У цьому процесі українські ономасти займають гідне місце, все глибше досліджуючи закономірності як української літературної ономастики, так і ономастики іноземних літератур (передусім англійськомовної). Праці Ю. Карпенка, М. Мельник, В. Калінкіна, І. Сухомлин, П. Чучки, О. Григорук, Л. Белея стали основою і класикою у розвитку ономастики, зокрема літературної ономас-

тики. Роботи науковців дали поштовх до нових пошуків та розвідок.

Мета статті, завдання. Ономастичне навантаження дитячих творів Роалда Дала стало предметом аналізу. Дослідження поетонімії творів Роалда Дала для дітей, їх вивчення та їх специфіка і визначає актуальність нашого дослідження. Досягнення цієї мети передбачає виконання таких завдань:

1. З'ясувати зв'язок, характер стосунків зібраних онімів з їх денотатами, докладно встановлюючи конотативні й експресивні семи, що виявляють себе в такому зв'язку.

2. Розглянути структуру та етимологічний статус Далових онімів.

3. Виділити ономастичні okazіоналізми, створені письменником.

4. Опрацювати апелювати, що стають у дитячих творах Р. Дала контекстуальними онімами.

5. Виявити інтертекстуальні зв'язки онімів у межах творів Р. Дала і за їх межами та з'ясувати функції і завдання таких зв'язків.

6. Узагальнити функціонування та функціональний розподіл власних назв у межах цілого художнього твору та його поетонімосфери.

7. Виявити зв'язки оніма з текстом, розрізняючи ближню, контактну їх взаємодію та взаємодію дальню, що обіймає весь художній твір.

Методи та методика дослідження визначається його метою та завданнями. Йдучи від цілого художнього тексту до його компонентів, ми спираємося передусім на послідовний контекстуальний метод. Отже, розглядається ціле, художній твір, а основна увага зосереджується на всіх наявних у творі онімах, зокрема на онімах контекстуальних та okazіональних, що піддаються всебічному аналізу. Такий метод дозволяє одразу з'ясувати не лише структуру, значення та походження власної назви, а й її функцію, роль у творі. Оскільки такий метод реалізується шляхом опису всіх наявних у творі онімів, то тим самим у дослідженні широко застосовуємо класичний для філології описовий метод. Використано також елементи концептуального і компонентного аналізу.

Виклад основного матеріалу. Першим художнім твором Роалда Дала стала написана для дітей невеличка повість-казка «The Gremlins», опублікована ще в 1943 р., коли автор був, власне, не стільки письменником, скільки військовим пілотом під час Другої світової війни. Місцем дії казки стали літаки. Гремліни – породження літунського фольклору – такі собі веселі домовики. Тільки мешкають вони не в людських житлах, а в літаках. Ця повість була надрукована в США, Австралії та Великій Британії, але не набула помітної популярності.

Після цієї повісті Р. Дал перейшов на “дорослу” прозу в досить різних жанрах. Письменник створив високохудожні речі, які набули значної популярності. Він став одним із провідних творців у жанрі так званого чорного гумору. Однак елемент казковості, дотепної й неймовірної вигадки магнітом притягав Р. Дала.

Майже через 20 років, 1961 р., він у своїй творчості повернувся до дитячих повістей-казок,

щоб уже не розлучатися з цим жанром до останніх днів життя. Ці казкові повісті мають багато спільного, індивідуально-авторського, суто Далівського. Та водночас вони не повторюють одна одну, маючи кожна своє специфічне і несподіване: і в сюжеті, і в складі персонажів та їх характерах, і у власних назвах та способах їх використання. У Дала є улюблені прийоми побудови та введення в текст онімів, різноманітні способи ономастичної характеристики зображуваного та онімійної гри.

Важлива якість онімії є її багатофункціональність – здатність одночасно називати, диференціювати й ідентифікувати, також характеризувати носія, відмічати соціально, емоційно тощо [Лосев 1990, с. 123]. Власна назва як складовий елемент композиційно-сислової структури творів відіграє визначальну роль у процесі впорядкування художньої інформації у текстовій тканині [Співак 2003, с. 5]. Онімія дитячих творів загальною рисою. Дослідження онімії художніх творів, написаних Роалдом Далом для дітей, дозволяє з'ясувати онімічні особливості як узагалі дитячої літератури, так і ідіостилю Р. Дала. Те й те, тобто загальні та індивідуальні оніміїні закономірності, виявляються тією мірою, якою вони засвідчені (і віднайдені) в Далових текстах. Адже при аналізі творчості саме Дала не можна виявити таких прикмет дитячого твору, яких у Дала немає. Інакше кажучи, загальні закономірності дитячої онімії виявляються у формах, притаманних творам Р. Дала, а його індивідуальні особливості впливають із загальних закономірностей.

Дослідження поетонімії творів Роалда Дала для дітей, характерні мовні особливості творів цього письменника, його художній ономастикон, індивідуально-авторська специфіка створення онімії та її стилістична роль, з'ясування складу, семантики і структури оніміїних компонентів творів письменника, крім того, лінгвістична кваліфікація художнього ономастикону Р. Дала як невід'ємного складника його творчості сприятиме поглибленому визначенню авторського ідіостилю та ментальних механізмів онімного моделювання. Вважаємо, що поетика Дала без власних назв просто немислима. Специфіка вжитих письменником власних назв як придуманих ним самим, так і дібраних з існуючого в англійській мові ономастикону.

Водночас провідна і загальна специфічна риса онімії у творах для дітей полягає в тому, що промовисті назви там мають бути обов'язково, хоч і в різних пропорціях. Приміром, у творі Дж. Ролінг про Гаррі Поттера їх мало. В основному назви тут орієнтовані на старовину, на певну містичність, але не на пряме прочитання, пряме узгодження з денотатом, хоч є і винятки. Це – один підхід до дитячої онімії. Другий – іменувати персонажів загальними назвами, які контекстуально стають власними. Аналогічним чином позначає своїх персонажів (крім головного, хлопчика Джеймса) Роалд Дал у казковій повісті «James and the Giant Peach» [Дал 1995, с. 124].

Онімічна прозорість, простота, фонетична, структурна й семантична ясність власних назв, ужитих у творах для дітей. Дитина – провідний герой

твору – має, як правило, зменшувальну форму поширеного імені: *Чарлі, Біллі, Денні, Софі*. Навіть в Африці фігурують дитячі імена *Мері, Тото, Джілл*, зрозумілі для англомовного читача. Якщо юний герой одержує повне, «доросле» ім'я (*Джеймс, Джордж, Матильда*), то це має свої спеціальні причини. Так, малий хлопчик Джеймс виявився керівником цілої команди, щоправда комахиною, тому він *Джеймс*, а не *Джеммі* чи *Джим*.

У казці наявне навіть його повне тричленне іменування: *James Henry Trotter* [Дал 1995, с. 74; Виноградов 1973, с. 25; Горбаневський 1988, с. 54]. Так само *Джордж* не стає *Джоді* або *Додді*, бо слід підкреслити, що він не по літах розумний: винайшов ліки, які збільшують. Власне, те ж можна сказати про *Матильду* (яка могла б іменуватися і *Меммі*, і *Петті*, і *Тильда*, і ще якось у цьому щедрому на гіпокористики й демінутивні оніми). Тяжка школа життя, яку з честю й перемогами проходить ця маленька дівчинка-вундеркінд з магічними властивостями і люблячим серцем, не дозволяє Далу відходити від повної форми її імені – тим паче, що етимологічний сенс цього імені задіяний у казці повною мірою.

Третій спосіб – давати персонажам вигадані імена, що прямо їх характеризують. Р. Дал звертається і до цього способу номінації персонажів, пор. прізвище *Twit* «ідіот», наймення велетнів-людоджерів у казковій повісті «*The BFG*» [Дал 1998, с. 205]. До прямої промовистості він додає жарт, помітний і в тих же найменнях велетнів, і в прізвищі *Gregg*, що заступається на *Egg* «яйце» («*The Magic Finger*» [Дал 1997, с. 32]); додає метафору, пор. прізвище улюбленої вчительки Матильди *Miss Honey* (буквально – «мед»), так чи інакше зашифровує онім, щоб юний читач подумав, розшифрував.

Онімія дитячих творів Р. Дала надзвичайно цікава, барвиста, нерідко okazionalna і завжди дуже вагома у творі. У дитячих творах Р. Дала вона важить значно більше, ніж у його творах для дорослих.

Майже всі оніми Дала є промовистими, вжитими антономазійно, тобто такими, що, окрім стандартної для власних назв номінативної, дійсничної функції, виконують і функцію характеризуючу, доносячи до читача якусь додаткову, конотативну інформацію, що містить і вказівку на певні прикмети носія, і його оцінку. Лише загальновідомі топоніми та космоніми (*Нью-Йорк, Африка, Індія, Марс, Венера*) не вписуються в цю картину, а також вигадані топоніми (*Loompaland, Minusland*), вигадані космоніми (планета *Vermes*).

Чітка і барвиста промовистість притаманна поетонімосфері творів для дітей цього періоду. Вона має різне скерування, однак є виразною і добре простежується.

Перехід загальних назв у власні, що полегшує дитині сприйняття розуміння змісту твору. Назви звірів використовуються як власні, тобто здійснюється перехід апелятивів у оніми. Такий принцип поширений у творах: *The Green Old Grasshopper, Centipede, Mr Fox, Enormous Crocodile*. Іменуючи тварин, Р. Дал використовує епітети як складники онімів для підкреслення значущості зооніма: *The*

Green Old Grass-hopper; Fantastic Fox; Enormous Crocodile. Одиначне усвідомлюється легше і швидше, ніж загальне або нечітко окреслене. Зооніми, які в дитячих творах Р. Дала за вживаністю займають друге після антропонімів місце, переважно дублюють відповідну загальну назву тварини, але пишуться вже з великої літери і часто втрачають артикль. Так іменується вся команда Джеймса, *Swan (Лебідь)*, що допоміг Маленькому Біллі знищити страшне чудовисько, *Giraffe (Журафа), Pelian (Пелікан), Crocodile (Крокодил)*, пор.: гіпокористики *Пеллі, Крокі* тощо. Пор. *Mr Fox, Mister Toad*. Зміна правописної форми слова в межах єдиного тексту *a grasshopper – the Grass-hopper – Grasshopper; a spider – Miss Spider* підтверджує зміну загальної назви на особове ім'я, динаміку сприйняття суб'єкта номінації – наратора, а відтак і читача. Із комах і звірів об'єкти номінації перетворюються на персонажів, суб'єктів психічної і соціальної діяльності.

Онімічна гра – типовий художній прийом письменника. Він активно впроваджує каламбурні побудови з використанням омофонії, паронімії, де паронімічні конструкції близько прив'язані до контексту і несуть певну інформацію про персонажа або про сюжетну лінію твору [Воронюк 1998, с. 112]. Вони надають можливість характеристики образу у творі, а також додаткової інформації: «*But they cent quite the wrong Sentipede*»; «*...the President turned white as the White House*». Наступний виразний компонент, який задіяв Р. Дал, – це алітерація, яка широко використовується у творах письменника. В онімічній грі спостерігається реалізація неможливих фоносполук (початкова [kn], [gn]), а також фонетичне узгодження онімних одиниць у тексті казок. Фонетично узгодженими є парні та потрійні ланцюжки з імен сюжетно споріднених персонажів: *Sponge and Spike; Joe and Josephine; George and Georgina; Boggis, Bunce and Bean; Shuckworth, Shanks and Showler*. Онімічна гра, що захоплює Роалда Дала, а відтак і його читачів, так чи інакше проявляється майже в усіх дитячих творах письменника і має різноманітні форми.

По-перше, це зіткнення онімів із розмаїтими близькозвучними словами або словосполученнями-омонімами, що особливо яскраво використовується в казці «*Charlie and the Great Glass Elevator*»: *Chu-On-Dat* (віце-прем'єр Китаю) – *chew on that* «розжуй (тобто обміркуй) це»; *Wing* та *Wong* (поширені китайські імена) – англ. *wing* – перекручене *ring* «дзвонити», *wong* – перекручене *wrong* «помилковий» тощо.

По-друге, це залучення цілком реальних англійських антропонімів, які є порожніми, тобто не позначають у творі жодних персонажів, для побудови на їх базі каламбурів: *Warren*, Уоррен – «*War and Peace by Leo Tolstoy*»: омофонія *Warren* – «*War and Peace*»; *Courteney*, Кортні – «*Courteney one yet?*»: *caught ney?* «не зловив (поки нікого)?» та ін.

По-третє, це застосування «зворотної етимології». Англ. *turkey* «індик» походить від *Turkey* «Туреччина», а *Eskimo pie* «морозиво ескімо» – від *Eskimo* «ескімос», однак для велетнів-людоджерів («*The BFG*») навпаки, турки смаком нагадують ін-

диків, а ескімоси вже набридли і їм для прохолоди потрібні чілійці, хоч англ. chill «холоднеча», chilly «прохолодний» етимологічно ніяк не пов'язується з Chili «Чилі». Тут маємо вже псевдоетимологію, яка в Дала використовується досить часто: hot «гарячий» – *Hottentot*; greasy «жирний» – *Greece* «Греція» тощо.

По-четверте, комічний ефект з'являється просто внаслідок сурядного вжитку різних онімів (які спеціально для такого ефекту підібрані), пор. прізвища фермерів *Boggis*, *Bunce*, *Bean* – усі троє на Б, і всі троє з негативною семою в етимологічному змісті; пор. також прізвище трьох астронавтів на Ш: *Shuckworth*, *Shanks*, *Showler*; причому компоненти цих прізвищ перетасовуються стурбованим президентом як колода карт. Онімична гра і онімична посмішка у Роалда Дала неповторно самобутні.

Ономастичні okazіоналізми виходять у Дала з альтернативно узгодженими компонентами. Близько 10 % Далової онімії становлять назви, витворені, сконструйовані ним самим. Ідеться не про добір назв з наявного онамастикону, не про незвичне сполучення слів, а саме про побудову нових, яких раніше в англійській мові не було. Лише в крамницю Біллі серед дуже специфічних ласощів (назви яких, завдяки їх неповторній своєрідності, письменник наполегливо перетворює із загальних у власні) прибуло 22 okazіоналізми. У великій казці «The BFG» з десяти поіменованих велетнів вісім позначені okazіонально. А улюблені Далом страхіття *Vermicious Knids*, найменування яких складається з двох okazіоналізмів (один з них має перед **n** вимовлюване ініціальне **k**, що суперечить нормам англійської орфоєпії: для створення ефекту незвичності Р. Дал використовує й фонетику теж) і які походять з планети *Vermes* (okazіоналізм) і з'їли мешканців Місяця *Poozas* (okazіоналізм), з'являються аж у трьох творах письменника. Незвичайні, дивовижні, завжди наділені гумористичною семою, онімичні okazіоналізми є найпомітнішим складником поетонімосфери дитячих творів Р. Дала і одним з найвиразніших компонентів його ідіостилу.

У створенні okazіоналізмів беруть участь прозорі семантичні онімійні конструкції, жонглювання морфемами у вигуках переляканого Президента, коли складники прізвища астронавтів перетасовуються, як колода карт. Мабуть, вершиною цієї словесної гри, що Дал веде з читачем, слід вважати випадки, коли онімний каламбур містить синонімічну заміну. Відзначимо, що цей прийом дуже поширений у Р. Дала, викликає зацікавленість читача і містить додаткову інформативність. Okazіоналізми з'являються при створенні назв неіснуючих тварин: *Whangdoodle*, *Scrunch*, *Snozzwanger*; фантастичні етноніми *Oompa-Loompa*; *Vermes Knids*; *Gnoolies* та ін. У новостворених онімах виявляють себе різні способи побудови: редуплікація, композиція, афіксація, що призводить до незвичності побудови і є визначальною рисою казковості та фантастичності. Аналізуючи okazіональні оніми, зазначимо роль кореневих морфем у створенні образності поетонімів. В okazіональній поетонімотворчості використовуються надзвичайно рідкісні або не властиві онімам кореневі морфемі.

У словотворенні власних назв характерним є їхня одно- чи двоосновна структура, для підсилення образності поетоніма часто використовується гра онімів, паронімія. Аналізуючи оніми за семантикою їх кореневих морфем, бачимо вживання та використання письменником внутрішньої форми одноосновних онімів, яка полягає в актуалізації семантики, що може збігатися з характеристикою носія власної назви або передавати ставлення автора до названого персонажа. У творах Р. Дала виразно спостерігається тенденція до збільшення власних назв за рахунок переведення туди загальних. Головним чинником таких переходів є передусім особливості дитячої психології та світосприйняття.

Інтелектуальна робота письменника з рецепієнтом має провокативний аспект. У своїх онімичних побудовах автор оминає, не договориє певний етап, щоб читач здогадався й сам розшифрував те, що недосказане. Так, у пісеньці Стоноги про Стару Матір Габбард, що стосується популярного фольклорного сюжету, говориться: «*And Old Mother Hubbard Got stuck in the c*». Тут названо тільки перший звук, а вже читач має сам його продовжити: *cupboard*. Подається наймення прем'єр-міністра Китаю *How-Yu-Bin*, але не вказується, що це наймення фонетично тотожне фразі *how you been?* – «як справи?»: читач має здогадатися сам. Допитливий читач за логікою розповіді і за формою назви може вивести з етноніма *Gnoolies* (міфічні мешканці Мінусленду) слово *noll* «нуль», а з прізвища *Mr Cooper* – віртуальне майбутнє прізвище *Mr Oo*, як попередник Купера *Mr Gregg* став *Mr Egg* (англ. *egg* «яйце»).

Поетонімосфера кожного дитячого твору Р. Дала вражає своєю стрункістю, адекватністю і впливовістю. Письменник добре знав силу власних назв і активно, талановито нею користувався. При цьому сама організація поетонімосфери кожного твору є своєрідною. У різних творах оніми організовані по-різному: до онімичних (чи якихось інших) шаблонів Дал не вдавався. У казці «The Witches» відьми, очевидно, приховують свої імена – і головний герой (він же оповідач) та його бабуся теж онімично не позначені – є займенник *I* та іменники *Grandmamma*, *grandmother*, а антропонімія розподілена між другорядними персонажами. Подібна прихованість спостерігається і в топонімії казки. У казці ж «*Matilda*» поетонімосфера є гіпернасиченою: онімично позначені (і онімично оцінені) всі наявні там персонажі, багато згадуваних історичних осіб, особливо письменників. У цьому творі більше ідеонімів (конкретніше – бібліонімів, назв художніх творів), ніж у всіх інших Далових казках, разом узятих. Така організація поетонімосфери теж зумовлена потребами художньо цілого: йдеться про школу, йдеться про боротьбу добра та зла, у якій має бути чітко (і адекватно) назване.

Отже, у різних творах письменника маємо різне онімійне наповнення, різний розподіл між узувальними, okazіональними та контекстуальними онімами, різний склад онімійних розрядів, просто різні (але завжди доречні) оніми. Є у Дала і певні свої онімійні звички, які теж характеризують його іді-

остиль – зокрема, він практично завжди називає на ім'я лікарів, як би епізодично вони не фігурували, іноді вживає нібито зайві оніми, іменує (замість апелятивного позначення чи бодай короткого опису) персонажів, що з'являються в одному – єдиному реченні, в малоістотному епізоді, як «*a man called Fred*» у фінальній частині казки «*The Twits*».

Зрештою, можна сказати, що вся Далова онімія у дитячих творах враховує психологію, світосприйняття дитини: чим конкретніше написано, тим краще сприймається, чим веселіше, гумористичніше називається, тим цікавіше читається. Онімія Далових казок ніби побудована трьома ешелонами: 1) прості, загальновідомі оніми, зрозумілі будь-якому англomовному читачеві – поширені антропоніми, контекстуальні зооніми та хремотоніми тощо; 2) імена, що примушують задуматись, викликають нові асоціації: юний читач, залежно від його уваги та розвитку, може пропустити, а може й помітити, що зоонім *Alfie* не випадково асоціюється з першою літерою грецького алфавіту, бо за цією черепашкою з'являється інша, що назва потвори (фантастичний зоонім) а *Whangdoodle* має комічний сенс «шмат йолопа». Імен такого «другого ешелону» у творах Р. Дала багато, але менше, ніж імен «першого ешелону»; 3) «третьій ешелон» складають досить рідкісні імена-загадки, імена-ребуси. Перевихований *Mr Gregg* не тільки перестав половати на качок, а й змінив своє прізвище, ставши *Mr Egg*, пор. *egg* «яйце». На черзі перевиховання мисливця на прізвище *Mr Cooper*. Завдання: як з цього прізвища видобути сенс «яйце» («*The Magic Finger*»). Подібні завдання ставлять назви ласощів з крамниці Біллі (фінал казки «*The Giraffe and the Pelly and Me*»), а також деякі інші онімічні оказіоналізми Дала.

Роалд Дал використовує різноманітні розряди онімів для підсилення казковості й фантастичності творів, завдяки яскравій онімії він передає інформацію та сюжет творів, через власні назви дитина легше сприймає інформацію та краще запам'ятовує її. Власні назви в дитячих творах Р. Дала, виражаючи своєрідність і неповторність, нерідко виступають носіями, виразниками інтертекстуальності, сутність якої теоретично осмислив передусім Р. Барт [Лепетюк 1995, с. 26], і навіть вторинної комунікації, теорію якої глибоко розробила І. М. Колегаєва [Колегаєва 1991, с. 76]. У казці «Величезний Крокодил» ім'я слона *Trunky the Elephant* (англ. *trunk* – 'хобот') пояснюється тим, що в казці Редьярда Кіплінга крокодил витяг слоненяті його короткий ніс у довгий хобот. А ім'я *Mr Fox* залежить від дуже древньої, відомої з античних часів і багаторазово описаної історії хитрого Лиса, пор. хоч би «Лис Микита» І. Франка. Так чи інакше, продовжуючи і розвиваючи давні літературні традиції, Роалд Дал у своїй онімії є не тільки приймаючою, віддзеркалюючою стороною (вторинна комунікація), а й стороною відправляючою (первинна комунікація), як у випадку з власною назвою *Muggle-Wump the Monkey*, що породила, найімовірніше, маглів (*Muggles*) Дж. Ролінг у її книжках про Гаррі Поттера.

Окремо слід сказати про внутрішню інтертекстуальність, про циклічну функцію, помітно

представлену в онімії дитячих творів Р. Дала. Збіг імен «менеджера» вікномийників, а потім власника крамниці ласощів *Billy* та переможця грізного страховища Грішного Лиса *Little Billy* – це саме збіг, а не спеціальне повторення. А ось адресація тому ж Грішному Лису («*The Minpins*», останній твір Р. Дала, опублікований уже посмертно, в 1991р.) потвор *Whangdoodles*, *Snozzwangers*, *Vermicious Knids*, названих уже втретє (усі три були згадані в казці «*James and the Giant Peach*», а перші дві – ще й у казці «*Charlie and the Chocolate Factory*»), третя ж стала активною діючою силою в казці «*Charlie and the Great Glass Elevator*»), а також ще одного типу потвора *Hornswogglers*, яка у «Мінпінах» з'являється вдруге, бо вперше промайнула у написаній ще 27 років до того в казці про Чарлі і Шоколадну фабрику, – це не збіг, а виразний онімічний сигнал про єдність казкового світу Роалда Дала.

Ці повторювані оказіоналізми, гумористично налаштовані і подані письменником як власні назви, слугують міцним засобом зв'язку перших казок Дала з останніми, демонструють внутрішню інтертекстуальність чи, як сформулював К. Гутшмідт, циклічну функцію онімів. Обрано саме оказіоналізми тому, що вони однозначно засвідчують свідому повторюваність, а не випадковий збіг, як в ужитку антропоніма *Billy*. Повторюються з тою ж інтертекстуальною метою і деякі інші оказіоналізми – *the Roly-Poly Bird* зустрічаємо у трьох казках («*The Enormous Crocodile*», «*The Twits*», «*The Toad and the Snail*»), мавпа *Muggle-Wump* згадується у двох казках тощо.

Висновки. У казках Р. Дала чимало фактів онімічної інтертекстуальності і в широкому контексті англійської літератури та фольклору. Ми відзначали, зокрема, такі зв'язки з творами Р. Кіплінга, Л. Керролла, з фольклорними творами. Але в цьому випадку інтертекстуальність визначає час і місце існування цього літературного явища в ширшому літературному дискурсі. Зазначена ж внутрішня інтертекстуальність акцентує єдність, зв'язок різних дитячих творів Р. Дала, які утворюють ніби один великий твір.

Онімія художнього твору для дорослих і для дітей має істотні розбіжності. В усіх витворах сучасного письменства за власними назвами завжди зберігається номінативна (ідентифікуюча) функція, бо інакше вони не можуть залишатися власними назвами. То їхня органічна властивість. Але у літературному тексті ця функція перестає бути провідною, чільною і відходить на задній план через замкненість онімічної системи художнього твору. На перше місце, як відзначив Ю.О. Карпенко, виходить стилістика. При цьому стилістика літературної онімії має не дві, а безліч, безконечну кількість функцій (В.М. Калінкін), які, проте, досить виразно членуються на дві групи – інформаційну та емоційну.

Оніми в дитячих творах Роалда Дала – це не тільки назви, а й пояснення, й ілюстрації. За допомогою власної назви дитина ліпше і легше сприймає твір, психологічно засвоює світ. Майстерність Дала в такому вмілому, художньо та психологічно виправданому використанні досконало підібраних (чи сконструйованих) власних назв не знає меж.

Література

1. Воронюк О.В. Паронімічна атракція в заголовку текстів англійської мовної масової комунікації: дис. канд. філол. наук: 10.02.04. Одеса, 1998. 190 с.
2. Карпенко Ю.А., Хрепатулов А.А. Ономастическая насыщенность художественного текста. Исследования целого текста: Тезисы докл. ин. сообщ. Москва: Наука, 1986. С. 63.
3. Колегаева И.М. Текст как единица научной и художественной коммуникации. Одесса: Ред.изд. Отдел управления по печати, 1991. 121 с.
4. Лепетюк І.Г. Інтертекстуальність художнього твору: На матеріалі романів Е.Базена «Lève toi et marche», «Au nom du fils». *Щорічні записки з класичної та романської філології*. Одеса: Друкарський двір, 1995. Вип.2. С. 26–28.
5. Лосев А.Ф. Философия имени. Москва: Изд-во МГУ, 1990. 270 с.
6. Співак С.М. Власна назва в композиційно-смісловій структурі віршованих текстів американської поезії ХХ століття: комунікативно-когнітивний підхід: дис.канд. філол. наук: 10.02.04. Київ, 2004. 197 с.
7. Dahl R. James and the Giant Peach. London.: Puffin Books, 1995.156 p.
8. Dahl R. The BFG. NewYork: Puffin Books, 1998. 210 p.
9. Dahl R. The Magic Finger. NewYork: Puffin Books, 1997. 64 p.

References

1. Voroniuk O.V. (1998) Paronimichna atraktsiia v zaholovku tekstiv anhlomovnoi masovoi komunikatsii [Paronimic attraction in the title of texts of English mass communications]: Dys.kand.filol. nauk: 10.02.04. Odesa. 190 s. [in Ukrainian].
2. Karpenko Yu.A., Hrepatulov A.A. (1986) Onomasticheskaya nasyishennost hudozhestvennogo teksta. Issledovaniya tselogo teksta: Tezisy dokl. in. soobsch. [Onomastic saturation of an artistic text. Whole text studies: Abstracts doc.m.] Moskva: Nauka. S. 63 [in Russian].
3. Kolegaeva I.M. (1991) Tekst kak edinita nauchnoy i hudozhestvennoy kommunikatsii [Text as a unit of scientific and artistic communication]. Odessa: Red.izd. Otdel upravleniya po pechati. 121 s. [in Russian].
4. Lepetiuk I.H. (1995) Intertekstualnist khudozhnoho tvor: Na materiali romaniv E.Bazena «Lève toi et marche», «Au nom du fils». Shchorichni zapysky z klasychnoi ta romanskoj filolohii [Intertextuality of the work of art: On the material of E. Bazen's novels "Lève toi et marche", "Au nom du fils". Annual notes on classical and Romanesque philology]. Odesa: Drukarskyi dvir. Vyp. 2. S. 26–28 [in Ukrainian].
5. Losev A.F. (1990) Filosofiya imeni [The Philosophy of name] Moskva: Izd-vo MGU. 270 s. [in Russian].
6. Spivak S.M. (2003) Vlasna nazva v kompozytsiino-smyslovii strukturi virshovanykh tekstiv amerykanskoj poezii XX stolittia: komunikativno-kognityvnyi pidkhid: [Proper name in the compositional and semantic structure of poetic texts of American poetry of 20th century: communicative-cognitive approach]: Dys.kand. filol. nauk: 10.02.04. Kyiv. 197 s. [in Ukrainian].
7. Dahl R. (1995) James and the Giant Peach. London: Puffin Books. 156 p. [in English].
8. Dahl R. (1998) The BFG. NewYork: Puffin Books. 210 p. [in English].
9. Dahl R. (1997) The Magic Finger. NewYork: Puffin Books. 64 p. [in English].

SPECIFIC NATURE OF ONYMS IN CHILDREN'S LITERATURE BY ROALD DAHL

Abstract. Proper nouns allow a reader to perceive fiction through several associations that affect the overall understanding of the author's work. That is why literary onomastics is one of the current areas of onomastic science.

Modern onomastic and linguistic explorations are based on sound principles. Today, the general theory of onyms is developing and the specifics of anthroponyms translation are being clarified. However, despite significant advances in modern onomastics, there are still problematic aspects that require further study. Thus, the onomasticon of different works of literature and literary genres has been studied unevenly. This especially concerns children's literature that has not yet been sufficiently analyzed. Among the main works of this field, it is important to include works of the eminent English writer Roald Dahl (1916-1990), who has already become an English literature classic. It is known that R. Dahl is the best children's writer of the XX century. However, neither the characteristic linguistic features of his works nor his artistic onomasticon has been the object of special study. The composition, semantics, and structure of onymic components of the writer's works are not clarified, which determines the relevance of the chosen topic.

The article studies the specific nature of onymy of Roald Dahl's novels. Due to the play of words and multifunctional wealth of onymy distinctive features of the author's idiostyle are described. The writer uses different types of onyms: anthroponyms, zoonyms, occasional words. Definitions of poetonymosphere, onym space, poetonym, the author's idiostyle, and different types of onyms are analyzed. In the poetonymosphere of the works, the author addresses various onomastic categories, namely anthroponyms, zoonyms, using transformations. The onyms in Roald Dahl's children's works are not only names but also explanations and illustrations. With the help of his proper nouns, the child perceives the work better and easier psychologically learns the world.

Keywords: onymy, idiostyle, onym space, anthroponyms, zoonyms, occasional words, Roald Dahl.

© Петренко О., 2021 р.

Оксана Петренко – кандидат філологічних наук, доцент кафедри іноземних мов для гуманітарних факультетів Чернівецького національного університету ім. Юрія Федьковича, Чернівці, Україна; oksana_petrenko7@ukr.net; <https://orcid.org/0000-0001-7742-2111>

Oksana Petrenko – Candidate of Philology, Associate Professor of the Foreign Language for Humanitarians Department, Chernivtsi National University, Chernivtsi, Ukraine; oksana_petrenko7@ukr.net; <https://orcid.org/0000-0001-7742-2111>